

šerna (Stranimirović, Djukić, studija P. Popovića), Cankarja (Fabjančič, Ivković, Šain Bartulović) in drugih, ki sem jih že navedel v tem pregledu svojih paberkov. Kako pa je z gledališči in gostovanji Pen-kluba, je vsem znano. V ostalem pa je odločilna Pavla Popovića priložnostna »Jugoslovenska Književnost« (Cambridge 1917), ki daje osnovno orientacijo vsej srbhrv. publiki in smer vsem, ki pišejo podobna dela. Ta knjižica je namreč (za Murkom) prvi in mogoče najboljši poizkus sintetično prikazati jugoslovansko književnost kot notranjo celoto, obenem pa tudi dokaz, da je vsako tako prizadevanje zelo — problematično. Tine Debeljak

ZAPISKI

John Galsworthy, borec za etično poslanstvo pisateljskega stanu

John Galsworthy, veliki, z Nobelovo nagrado za l. 1932 nagrajeni angleški pisatelj, predsednik mednarodne zveze P. E. N. klubov je mrtev. O njegovem pisateljskem delu, ki je iz prevodov znano tudi Slovencem, bomo poročali v prihodnji številki našega lista. Danes pa se ga spominjamo kot borca za etično poslanstvo književnosti, za katero se je boril kot plemenit človek, ki je doživel grozote svetovne vojne, zadnjih enajst let pa kot predsednik svetovne zveze književnikov, ki v okr. 50 P. E. N. klubih družijo pisatelje vsega sveta za ideale pravičnega sožitja med narodi. Kot predsednik P. E. N. klubov je Galsworthy res živel za idejo, ki jo je njihova ustanovnica Mrs. Dawson Scott zamislila kot njihov temelj. V celi vrsti važnih načelnih izjav je izoblikoval to idejo in ji dal jasno, kratko formulacijo, katero je proglasil kot vodilo klubom na IX. mednarodnem kongresu v Hagu l. 1931. Poleg tega vodila je važen njegov članek »International thought« (Mednarodna misel) v Times-u l. 1925, ki ga je v njegov spomin ponatisnila v prevodu J. T.-a zagrebška Nova Evropa v februarjem snopiču l. 1933*. Svojo zadnjo poslanico pa je naslovil na svetovni P. E. N. na X. mednarodnem kongresu l. 1932 v Budapešti, ko je opazil, da razni pretirani egoistični nacionalizmi in nasilni internacionalizmi ogrožajo jasnost načel, na katerih stoji in ž njimi pade ta organizacija.

V članku »Mednarodna misel«, ki je bil napisan še pod neposrednim vtisom vojske, je takole označil etično poslanstvo književnikov: »...Na tri načine morejo pisatelji kot taki sodelovati pri delu za olajšanje bodočnosti sveta. Bodo naj najprej prijateljsko razpoloženi in gostoljubni do pisateljev drugih dežel, — za to je mednarodni P. E. N. klub v svojimi podružnicami, ki številčno naraščajo. Njegovi člani priznavajo in izpovedujejo načelo, da so dela domišljije, torej stvarno vsa umetniška dela last vsega človeštva in ne samo dežele, kjer so nastala; da je pomenilo na primer dejstvo, da so v času vojske z Nemčijo ljudje nehali čitati nemško pesništvo, poslušati nemško glasbo in gledati nemške slike, škodljivo neumnost, ki se ne sme ponoviti.

* Originalni tekst glej v zbirki Galsworthyjevih esejev »Castles in Spain and other screeds« v Tauchnitz Edition, 1928, pod št. 4837.

Vsako pravo umetniško delo, ki je po svojem gradivu in izvoru osebno in rasno, je neosebno in splošno po svojem učinku. Umetnost je ena naravnih vezi (mogoče edina velika naravna vez) med raznimi ljudskimi rodovi; če oviramo njen oplemenjujoči vpliv v časih vojske, priznavamo samo, da smo še opice in tigri. Samo pisatelji morejo širiti to vero, samo pisatelji morejo držati odprta vrata umetnosti ob času sovraštva med narodi; in njihova osnovna dolžnost je, na napravijo človeštvu to uslugo. Tretji, največji način pa, kako more pisatelj olajšati bodočnost, je izražen v besedah: »Fair Play«. Moč časnikarstva lahko primerjamo z močjo znanosti in denarstva. Če bi časnikarstvo kot celota nikoli ne poročalo napačno, če bi odklonilo brezmejne usluge strankarskim in patriotičnim strastem, če bi igralo »fair«, kakor se to godi pri sportu, — kako čist bi postal zrak! Danes pa deluje časnikarstvo z malimi in častnimi izjemami v vsaki deželi po svojih pravilih, ki imajo premalo zveze s pravili sporta. Pri časnikarstvu sodeluje veliko število pisateljev, ki imajo v svojem zasebnem življenju višje merilo za »fair play« kakor je ono, po katerem se ravna časopis, pri katerem sodelujejo. Sami bi, mislim, prvi to priznali. Izboljšanje merila časnikarstva o mednarodnem in političnem »fair play-u« more priti samo po posameznih pisateljih, ki so člani časnikarskega stanu. Taka reforma pa se ne bo uresničila, dokler se uredniki in časnikarji ne navadijo na mednarodno izmenjavo misli, dokler se ne navadijo, da po drugih naziranjih razširijo svoje obzorje, odpro svoje srce in spoznajo, da je treba tako ravnati kakor želijo, da se ž njimi ravna. Samo kadar bodo delovali tako, kakor bi večina njih delovala kot posamezniki po lastni volji, bo nehala kuga besed povzročati mednarodne bolezni in mrzlice. V zasebnem življenju navadno ne mislimo, da namen posvečuje sredstva. Zakaj naj bi on posvečeval sredstva v časnikarskem življenju, zakaj tako pogosto sprejemamo poročila, preden smo se prepričali o njih zanesljivosti, ako so ugodna za naše stališče in zakaj jih prav tako odklanjamo, če so za nas neugodna? Zakaj tako pogosto prikrivamo stališče druge stranke? I. t. d. Časnikarstvo ima veliko moč in oznanja visoke ideale; v njem je mnogo kreposti; mnogo uslug naredi, toda še več škode, kadar se iz kakršnegakoli razloga odvrne od resnice ali od načela »fair play-a«.

V Hagu je ta načela strnil v kratko obliko takole: »a) Književnost je sicer nacionalna po izvoru, ne pozna pa mej in mora ostati skupna menjalna vrednota med narodi brez ozira na politične ali mednarodne zapreke. b) V vseh okoliščinah torej, posebno pa ob času vojske, se nacionalne in politične strasti ne smejo razširiti na umetniška dela, ki so dediščina vsega človeštva. c) Člani P. E. N. klubov naj vselej uporabijo ves svoj vpliv za dobro razumevanje in vzajemno spoštovanje med narodi.«

Elegantni govornik in vodja, ki je tudi pri najburnejši debati obdržal dostojanstveno mirnost, je te misli leto dni kasneje, videč vso težo mednarodnega položaja, ki se je pripravljaj, oznanil še določneje in posebno v zadnjem delu skoraj ostro, ko je proglasil v Budapešti svoj P. E. N. klubski testament takole: »Upam, da mi boste oprostili, če rečem, da je nastopil čas, ko je treba spregovoriti o potrebnih lastnostih in z jasnimi besedami povedati, za kaj se bori in za kaj se ne bori naša Zveza P. E. N. klubov. Verjemite mi,

da ustanovni centri natančno vedo, s kakšnimi ideali je bila ustanovljena Zveza in kakšne ideale mora zastopati naprej, če hoče da bo obstala: 1. P. E. N. zastopa literaturo v smislu umetnosti, ne v smislu žurnalizma ali propagande! Bori se za razširjenje književnosti kot umetnosti iz dežele v deželo. 2. P. E. N. zastopa misel gostoljubnosti in prijateljstva med pisatelji lastne dežele s pisatelji vseh drugih dežel. 3. P. E. N. zastopa načelo, da njegovi člani ne smejo storiti ali napisati nič, kar bi pospeševalo vojsko. 4. P. E. N. se bori za človeško občevanje. 5. Besede kakor nacionalizem, internacionalizem, demokracija, aristokracija, imperialistično, antiimperialistično, bourgeoizno, revolucionarno ali podobne besede s političnim pomenom naj bi se ne rabile v zvezi s P. E. N.-om. P. E. N. nima nič opraviti z državno ali strankarsko politiko in se ne sme izrabljati za državne ali strankarske koristi nobene dežele.«

Razumništvo, ki je bilo brez moči v vojni vihri, je brez moči tudi danes in bo vse dotlej, dokler se ne bo z jasnimi načeli oprijelo svojega poslanstva. Slava Galsworthyjevemu vzoru! Fr. Stelè

»Živim za svojo zabavo«

Odkod neki ima človek takšno veselje do zbiranja, shranjevanja, spravljavanja? Kdaj se me je neki tole oprijelo? Kdaj je ono na meni obviselo? Kar nič več ne vem. Skoraj strah mi zbuja zavest, da se je vendarle zgodilo z mojo voljo ali vsaj z mojim pristankom, da je moje zanimanje obkrožalo toliko šare in s svojo privlačno silo spravilo v moje bivališče. Toliko šare, ki se je, trezen in priseben, hočem otresti, osvoboditi, od sebe in v pogubo odriniti — ne zavoljo reda in snažnosti na mojem pisalniku ter v vseh kotičkih, ki pod tem ali onim imenom predstavljajo »shrambe« v mojem bivališču, marveč zaradi reda in snažnosti, po kateri čutim vse drugačno in osebnejšo potrebo.

Z grozo se pri takih priložnostih zavem, kako me sproti zavajajo in sproti uklepajo v svoje začarane kroge stvari, ki z njimi nimam prav za prav nobenih zvez, ki z začudenjem opažam, da so postale moja lastnina in da jih nosim v sebi ter skrbno hranim.

A komaj sem vse zavrgel (saj čisto do kraja vsega zavreči nikdar ne utegnem, ker me zaloti v pozni noči spanec), že začnem znova znašati na kup.

Prav po takem »očiščenju«, ko se mi je zdelo, da sije nebeško solnce v vsak kotiček in predalček moje osnažene bítí, sem slišal besedo, kakor morda mnogokrat že prej, a sem bil preveč gluha, da bi jo bil razumel.

Ne, ne bom zapisal, kdo mi je tako govoril, zakaj zdi se mi, da je nešteto takih, ki, če že ne mislijo tako, pa vsaj tako živijo, in da sem za daljše dobe svojega življenja med njimi tudi sam. Dejal je: »Živim za svojo lastno zabavo«. (Prav za prav je dejal: »živim za svoj plaisir«.) Kolikokrat živi sleherni človek samo »za svojo zabavo! Naj si jo privošči tako ali drugače, gosposko ali siromašno, bogato ali revno — vseeno je: živi za svojo zabavo. Gospod pa, ki mi je tako odkrito govoril, mi je še bolj odkrito povedal, da ne veruje ne v Boga ne v človeštvo ne v napredek ne v kar si bodi — z a t o